

בדין חדש בחוץ לארץ — הרב אביגדור נבנצל

תנן (קדושין ל"ו:) כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן וכו' ר"א אומר אף החדש. ומסקינן בגמ' דר"א לחומרא פליג, דלת"ק חדש אינו נוהג בחו"ל ולר"א נוהג. ורבים מגדולי הפוסקים פסקו דחדש אסור מה"ת בכל מקום וכסתם מתני' (סוף ערל'), ואעפ"כ נהגו רבים להקל בחו"ל, ויש מהפוסקים שקיימו מנהג זה.

והנה במנחות (פ"ד) אמרינן דר' יוסי ב"ר יודא סבר דעומר בא מחו"ל משום דקסבר חדש בחו"ל דאורייתא. וכתב שם בשטמ"ק (אות א') בשם ר"י בתשובה דקיי"ל כר' יוסי ב"ר יודא וכרבנן דבי רב אשי (מנחות ס"ח:) דלא אכלי עד צפרא דשיבסר דטברי חדש בחו"ל דאורייתא. אך הרי"ף ושאר פוסקים פסקו כאבוה דרכינא דהוה אכיל באורתא דשיבסר נהגי תמניסר, ומבואר בגמ' דטעמי' דסבר כר' יודא דיום הנף אסור מה"ת וחייש לספיקא, ולא אמרו בגמ' דס"ל דחדש בחו"ל מה"ת, ויתכן דס"ל דאף אי חדש בחו"ל דרבנן גזרו בו על ספיקא דיומא, כמו מרור בזה"ז דהוא דרבנן ונוהג בו ספיקא דיומא, ורק לגזור בו גם על ספק יום הנף דרבנן לא ס"ל, אלא סבר דיום הנף מה"ת. ולפי"ז אין להוכיח בצורה מוחלטת מההיא סוגיא דחדש בחו"ל מה"ת, אף דיש מהפוסקים שהביאוהו לראי'.

ומה שכתב ר"י דקיי"ל כר' יוסי בר"י, הנה הרמב"ם אף דפסק (פ"י מהל' מא"ס ה"ב) דחדש אסור מה"ת בכל מקום, פסק נמי (פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"ה) דאין העומר בא מחו"ל, כסתמא דמתני' בכמה דוכתי. ואזדו לטעמי', כמו שביארנו בס"ד במק"א דשיטת תוס' בדרך כלל לפסוק כהסוגיא, אף אי ע"י כן נדחית המשנה מהלכה, ושיטת הרמב"ם לפסוק כהמשניות, אף אי ע"י כן נדחית הסוגיא מהלכה. והכא מתפרשת אפי' הסוגיא יפה אליבי', דס"ל דאף דמ"ד עומר בא מחו"ל מוכרח לסבור דחדש נוהג מחו"ל, אין מ"ד חדש נוהג בחו"ל מוכרח לסבור דעומר בא מחו"ל. ור"י לא ס"ל להלק בהכי אלא ס"ל דלגמרי תלויים זב"ז חדש ועומר. ומעתה אי ננקוט כהרמב"ם כסתם משנה דאין עומר בא מחו"ל, וננקוט כר"י דעומר וחדש תלויין זב"ז א"כ חדש מותר בחו"ל. ואין זה בכלל העושה כקולי זה וכקולי זה רשע, דאין אלו תרי קולי דסתרן אהדדי.

ובירוש' (ריש פרק שני דחלה) נחלקו תנאי במאי דכתיב אשר אני מביא אתכם שמה, דר"ע דריש שמה אתם חייבים במצוות התלויות בארץ ובחו"ל פטורים אפי' גדלו הפירות בא"י, ור"א לא דריש הכי. והרמב"ם (פ"א מהל' תרומות הלכ"ב) פסק כר"ע, וגם הראב"ד שם יתכן דמודה לו בזה. ולפ"ז מאי דאמרה מתני' דקדושין דמצוה התלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ, היינו דבין פירות חו"ל בחו"ל ובין פירות א"י בחו"ל פטורין, וכשאמרה שערל' וכלאי' נוהגין בחו"ל מצינן לפרושי דהיינו לגבי פירות א"י בחו"ל. אכן בערל' וכלאי' אין

לנו סברא לחלק בין פירות א"י בחו"ל לבין פירות חו"ל בחו"ל. אולם כשאמרה סתם משנה דחדש נוהג בכל מקום, שפיר מצינן לפרושי דהיינו בפירות א"י שיצאו לחו"ל דהם ראויים לעומר, דהא לצורך הקרבת העומר על כרחו יחזור ויכניסם לארץ ואז נוהג בהם חדש לכו"ע, אבל פירות חו"ל בחו"ל דאינם ראויים לעומר אף חדש אינו נוהג בהם ואפי"י יכניסם לארץ. אמנם ר"א בקדושין לא יחלק בכך, דהא לית לי"י דרשא דשמה, ולדידי' בכל מושבותיכם בחדש מרבה פירות חו"ל. אבל לדידן מצינן לקיומי סתמא דמתני' דחדש אסו' מה"ת בכל מקום, וסתמא דמתני' דאין העומר בא מחו"ל, וסתמא דסוגיא דחדש ועומר תלוין זב"ז. ובלא"ה סתמא דסוף ערל' דלא כר"א, דר"א אית לי"י בסוגיא דקדושין דאין ערל' בחו"ל, ואילו סתמא דמתני' דערל' סברה דערל' בחו"ל הלכה.

ועוד יתכן דר"א סובר דעומר בא מחו"ל. ואף דאית לי"י (שבת קל"א) דמכשירי עומר דוחין שבת, ובירוש' (פ"ק דשביעית) איתא דלר' ישמעאל עומר דוחה שבת לפי שאינו בא מחו"ל (וע"ש במפרשים), מ"מ ר' אליעזר אית לי"י דאף מכשירין שאפשר לעשותן מע"ש דוחין שבת, ולדידי' אין הכרח לומר דאם דחיה קצירה שבת אין העומר בא מחו"ל, ולדידי' קצירה דדחיה שבת הוא מדין מכשירין כמבואר בלשונו שם, אף דיתכן דהוא גם מדין הקצירה עצמה כנראה שם, ולדידי' אף עשיית מגל דוחה שבת אף דמגל ודאי בא מחו"ל.

ולכאורה לדברי הירוש' הנ"ל הי' לרמב"ם לפסוק דעומר בא מחו"ל, דהא אמרינן בגמ' (מנחות ע"ב) דאי אמרינן דעומר שנקצר ביום כשר, ואמרינן נמי דמכשירין שאפשר לעשותן מע"ש אינן דוחין שבת, א"כ קצירת העומר לא דחיה שבת, ולפ"ז עומר בא מחו"ל, אכן הרמב"ם פסק דמכשירין שאפשר לעשותן מע"ש לא דחו שבת ודנקצר ביום כשר ואפ"ה פסק דקצירת העומר דוחה שבת ונ" דס"ל דסוגיא דמנחות סברה דקצירת העומר דוחה שבת מדין מכשירין, אבל בסוגיא דשבת הנ"ל וכן במכות (ח"ג): מבואר דיש מקום לומר דקצירת העומר דחיה שבת מעצם מצות קצירה, ומאי דנקצר ביום כשר היינו כשר להבאה אבל מצות קצירה לא קיים. (וכיו"ב יש לישוב קוש' הש"ך (יו"ד סי' רס"ב ס"ק ב) על הרמ"א אם נמול תוך ח' א"צ הטפת דם ברית אמאי דחיה מילה שבת, דהילד מהול ומ"מ מעשה מילה בשמיני לא קיים. והתם הוא פשוט טפי דהא אם מל בתשיעי לכו"ע הוי מהול, ומ"מ דחינן שבת משום מצות מילה בשמיני. אלא דהש"ך נקט דדחינן שבת כדי שיהא מהול בשמיני, וע"ז הקשה דלהרמ"א אפשר מע"ש, ובעצמו כתב דיש לישוב).

א"נ אין זה דין בקרבן דרוחה שבת, אלא דין בשבת דבמקום קצירת העומר לא נאמרה, דהא מקרא דבחריש ובקציר תשבת יליף ר' ישמעאל. ונפ"מ בזה אם הוא מדין מכשירין או מדין שבת, דאם הוא מדין מכשירין צריכים דווקא כהנים לקצור בשבת, כדכתב בתשובות מהר"ח או"ז (סי' י"א) דלא הותרו מכשירין בשבת אלא למי שהמצוה מוטלת עליו, וכנראה מדברי רש"י (יבמות ל"ג: ד"ה שחיטה) דשחיטה בשבת לא הותרה לזר אף דהויא מכשיר זריקה, אבל אי הוי מדין שבת דלא נאמרה אקצירת העומר יכול אף זר לקצור.

ובזה מדויק לשון הרמב"ם דבהבאה כתב דרוחה את השבת ובקצירה כתב דמצותו בין בחו"ל בין בשבת, דאף דגם הבאה בקרבן צבור הותרה ולא דחוי', מ"מ לא הותרה אלא לכהנים.

ונ' דאף למ"ד עומר בא מחו"ל מצות קצירה לא קיים, דוקצרתם את קצירת כתיב. ובזה יובן מה שפסק המאירי דקצירת העומר דוחה שבת, אף דפסק דעומר בא מחו"ל בדליכא בארץ. ונ' דבחו"ל לא תדחה קצירת העומר שבת.

ובמנחות (ה'): נקט רב אחא בר רבא דחדש בחו"ל מה"ת, אך יתכן דהיינו בפירות הארץ שיצאו לחו"ל. א"נ התם בסוגיא מכואר דלרב אשי קאמר, ורבי אשי מסתמא ס"ל כרבנן דבי רב אשי הנ"ל דאית להו חדש בחו"ל מה"ת. א"נ מכואר שם דאליבא דר"ע קאמר ור"ע לית לי' דרשא דבחריש ובקציר. דמפיק לה לתוס' שביעית, וא"כ להירוש' י"ל דלדידי' עומר בא מחו"ל. והנה המג"א (סי' תק"ע ס"ק ט) נקט בפשיטות דקיי"ל כר"ע דועניתם את גפשיכם בתשעה אתא לחיי' אכילה בעיוה"כ, ולפ"ז קיי"ל דבחריש ובקציר תשבת אתא לתוס' שביעית. אבל הוא תמוה מאד לענ"ד, דהפוסקים נקטו דתוס' שביעית הל"מ ורק בזה"כ, והא בהא תליא כמכואר כמוע"ק ד'. ועוד דלהרמב"ם תוס' יוה"כ דאורייתא משא"כ תוס' שבת וזה שייך רק אי ילפינן מועניתם. ולהרמב"ם הוא מוכרח דקיי"ל כר' ישמעאל למאי דפסק דקצירת העומר נוהגת בשבת וכנ"ל. אלא י"ל דלר' ישמעאל תרתי ילפינן מועניתם, אבל דברי המג"א צ"ע.

ולשיטת הר"ש (שביעית פרק ט') דבירקות קדושת שביעית תליא בלקיטה ואיסור' ספיחין תלי בתחלת הגידול, א"כ אי אפשר לדרוש דקציר שחרישו אסור' נוהגת בו תוס' שביעית אלא לר"ע לטעמי' דאית לי' דאיסור' ספיחין מה"ת, אבל לרבנן לא מסתבר דתנהג תוס' שביעית בירקות חולין, אלא ודאי לא דרשינן מקרא לאסור' קציר שחרישו אסור', וא"כ אף בתבואה ופירות האילן לא דרשינן הכי.

אכן מאחר דכל הפוסקים לא הזכירו דין פירות א"י שיצאו לחו"ל לגבי חדש נ' דסברי דדרשא דשמה לא מיירי אלא כמצוות התלויות במתנות התלויות בארץ, אבל בשאר מצוות התלויות בארץ הכל הולך אחר מקום הגידול. וא"כ כשנחלקו ר"א וחכמים בקדושין נחלקו בפירות שגדלו בחו"ל, בין בעודם בחו"ל ובין כשנכנסו לארץ. שוב מצאתי לאדמו"ר שליט"א במעדני ארץ (פ"א מהל' תרומות הל' כ"ב ס"ק א' ד"ה וזה) דנקט כן בפשיטות.